

(Nie)obowiązkowe nauczanie kapizmu

Kolekcja
Muzeum
Akademii Sztuk
Pięknych w Warszawie
17.03 – 15.10.2023

Prace wypożyczone
z Muzeum
Narodowego
w Warszawie
17.03 – 9.07.2023

(Nie)obowiązkowe nauczanie kapizmu

Kolekcja Muzeum Akademii Sztuk Pięknych w Warszawie
17.03 – 15.10.2023

Kuratorka: Katarzyna Jankowska-Cieślik
Przygotowanie wystawy: zespół Muzeum ASP w Warszawie: Jolanta Gola, Jacqueline Horodyńska, Joanna Kania
Opieka konserwatorska: Anna Kowalik
Projekt ekspozycji: Maciej Stefański
Projekt graficzny: Fontarte | Magdalena Frankowska, Artur Frankowski

Muzeum Akademii Sztuk Pięknych w Warszawie, Pałac Czapskich
Warszawa, Krakowskie Przedmieście 5

Wystawa upamiętniająca setną rocznicę powstania Komitetu Paryskiego ma na celu przypomnienie twórczości uczniów Józefa Pankiewicza, zwanych od nazwy grupy (KP) kapistami, w kontekście recepcji ich programu artystycznego w powojennej Akademii warszawskiej. Wokół pracowni Jana Cybisa, Artura Nachta-Samborskiego oraz Eugeniusza Eibischa skupieni byli artyści kilku pokoleń, którzy podejmowali tradycję profesorów-mistrzów, w rozmaity sposób ją przełamywali lub kontestowali.

Tytuł wystawy w sposób przewrotny odnosi się do tekstu Andrzeja Osęki „Obowiązkowe nauczanie kapizmu” opublikowanego w „Przeglądzie Kulturalnym” w 1960 roku. Autor po obejrzeniu wystawy końcoworocznej Wydziału Malarstwa krytykował program nauczania Akademii, zarzucając, że obowiązuje w niej jednostronny kierunek myślenia plastycznego, konwencjonalny i mało sprecyzowany – w którym

Prace wypożyczone z Muzeum Narodowego w Warszawie
17.03 – 9.07.2023

preferowane jest wydobycie „wartości malarzkich” przy odrzuceniu rysunku i „określaniu formy – kolorem”.

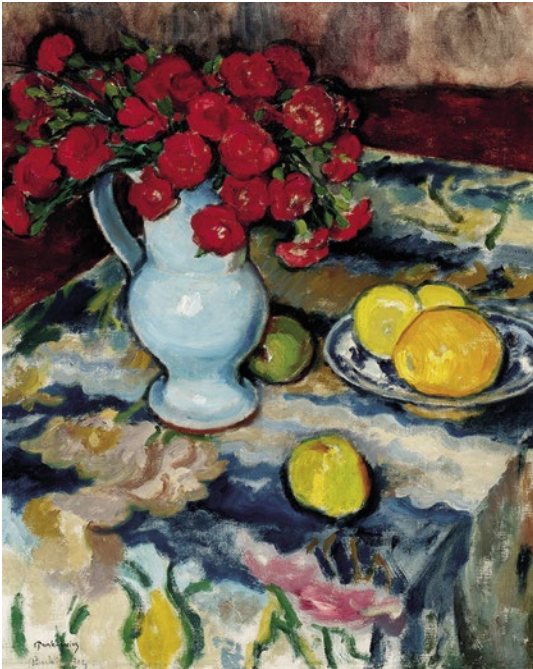
Recenzja Osęki prowokuje do przyjrzenia się dydaktyce Akademii przez pryzmat kolekcji Muzeum ASP, w której znajdują się liczne prace studenckie gromadzone od końca lat 50. Wybór obrazów pokazuje, w jaki sposób artyści włączali do własnej praktyki artystycznej kapistowski kapitał, idiom uczelni. W sztafecie pokoleń pokazani są artyści wykorzystujący lekcję koloru, operujący barwą i światłem jako środkami kompozycji i ekspresji, ale też odnoszący się poza zagadnieniami warsztatowymi do ważnej dla kapistów autonomii obrazu.

Wystawa podzielona jest na dwie części. Pierwsza obejmuje obrazy Józefa Pankiewicza i jego studentów z kręgu Komitetu Paryskiego, takich jak Jan Cybis, Hanna Rudzka-Cybisowa, Józef Czapski, Piotr Potworowski, Janusz Strzałecki, Artur Nacht-Samborski, Zygmunt Waliszewski – a także malarzy, którzy dołączyli do nich w latach późniejszych, jak Stanisław Szczepański i Czesław Rzepiński. W drugiej części prezentowani są zarówno artyści wywodzący się z pracowni Cybisa, Nachta-Samborskiego i Eibischa, jak również innych profesorów podejmujących program kapistów w powojennej Akademii.

Większość prezentowanych prac pochodzi ze zbiorów Muzeum ASP w Warszawie. Obrazy Józefa Pankiewicza oraz członków Komitetu Paryskiego z lat 20. i 30. wypożyczone zostały z Muzeum Narodowego w Warszawie. Kilka prac uzupełniających wystawę pochodzi z kolekcji prywatnych.

Komitet Paryski

Grupa studentów krakowskiej Akademii zainspirowana paryskimi podróżami Józefa Pankiewicza powołała w 1923 roku Komitet Paryski w celu kontynuacji studiów artystycznych w ówczesnej stolicy kultury i sztuki. Pochodzący z różnych pracowni krakowskiej Akademii studenci – Seweryn Boraczok, Jan Cybis, Józef Czapski, Józef Jarema, Artur Nacht-Samborski, Tadeusz Piotr Potworowski, Hanna Rudzka-Cybisowa, Zygmunt Waliszewski, Dorota Seydenmann, Janusz Strzałecki oraz Marian Szczyrbuła, zainteresowani byli przede wszystkim nowymi trendami w sztuce europejskiej. Pankiewicz, świadomy braku ciągłości tradycji sztuki polskiej, widział potrzebę kształcenia studentów na tradycji klasycznej Zachodu. Z tego powodu zabiegał już wcześniej o powołanie filii Akademii w Paryżu, która ostatecznie powstała w 1925.

Józef Pankiewicz, *Czerwone goździki*, 1910, MNW (6)

Kapiści wyjechali do Paryża w 1924 roku. Tam przez siedem lat pod okiem Pankiewicza studiowali zarówno malarstwo współczesne, jak i obrazy starych mistrzów w Luwrze. Letnie miesiące spędzali na plenerach na południu Francji w La Ciotat i Collioure lub w Fontainebleau.

Czesław Rzepiński, *Bez tytułu* [Widok na ogród i chałupę], bez daty, MASP (9)

Prowadzili ożywioną działalność artystyczną i towarzyską. W celu zdobycia funduszy na studia zorganizowali legendarny *Super Jazz Bal du Montparnasse* (1925), którego protektorem został Pablo Picasso, a w komitecie znaleźli się m.in. Pierre Bonnard, Constantin Brâncuși, Olga Boznańska, Jean Cocteau, Raoul Dufy, Marie Laurencin. Dla grupy ważne były wspólne wystąpienia, które przyniosły im uznanie i rozgłos, takie jak konkurs malarski ogłoszony przez Związek Artystów Polskich w Paryżu w 1929, w którym obrazy kapistów otrzymały pięć równorzędnych nagród, jak również wystawy w Galerie Zak w Paryżu (1930) i w Galerie Moss w Genewie (1931).

We Francji ukonstytuowały się, głównie pod wpływem sztuki Bonnarda i Cezanne'a, poglądy kapistów, stanowiące punkt wyjścia ich indywidualnej praktyki malarskiej. Naczelną zasadą była autonomia obrazu, w myśl której jego treścią stawała się sama materia malarska. Temat postrzegany był jedynie jako powód malarskiego przeżycia, impuls do odtworzenia struktury rzeczywistości na płótnie przez kolor wyrażający światło i przestrzeń. Istotne natomiast stały się zagadnienia warsztatowe, jak postimpresjonistyczna dbałość o stosunki barwne, określanie

Stanisław Szczepański, *Kwiaty na tle makaty*, 1945, MASP (12)

Irena Wilczyńska, *Bukiet I*, 1976, MASP (57)

Artur Nacht-Samborski, *Bażant*, ok. 1966, MASP/dep. (42)

Józef Czapski, *Café Montmartre*, 1975, MASP (23)

bryły nie walorem, lecz kontrastem tonów ciepłych i zimnych.

Działania członków grupy zmierzały do ugruntowania zasad dobrej praktyki malarzkiej, opartych nie tylko na świadomości techniki, ale również na refleksji nad obrazem i etosem artysty. Doświadczenia okresu paryskiego, zwłaszcza „malarskie rozstrzygnięcie płótna” i Pankiewiczowska koncepcja „gry barwnej”, rozwijane były przez poszczególnych kapistów w sposób indywidualny, uwarunkowany ich zainteresowaniami, wykraczający poza pierwotne założenia grupy. Ważna wspólna wystawa kapistów miała miejsce w Polskim Klubie Artystycznym „Polonia” w 1931 roku. W katalogu wystawy Jan Cybis sformułował podstawowe założenia kapistów.

Po powrocie do kraju kapiści przejęli redakcję „Głosu Plastyków”, czasopisma poświęconego sztukom plastycznym wydawanego przez Związek Artystów Plastyków w Krakowie. Na jego łamach popularyzowali ideę koloryzmu, omawiali zagadnienia pracy artysty i kultury artystycznej. Po wojnie zaangażowali się w działalność Związku Zawodowych Artystów Plastyków, a przede wszystkim objęli większość stanowisk w uczelniach artystycznych. Jan Cybis w Warszawie i PWSSP w Gdańsku, Hanna Rudzka-Cybisowa w ASP w Krakowie, Artur Nacht-Samborski w PWSSP w Gdańsku i ASP w Warszawie, Tadeusz Piotr Potworowski w PWSSP w Gdańsku i Poznaniu, Janusz Strzałecki w PWSSP w Gdańsku i ASP w Warszawie. Wychowali kilka pokoleń artystów, z których większość zainteresowana była głównie zagadnieniem koloru w strukturze obrazu.

Pracownia mistrzowska

W latach powojennych kapiści odegrali decydującą rolę w tworzeniu programu nauczania warszawskiej Akademii. Na Wydziale Malarstwa pracowali: Jan Cybis od 1946, a od 1949 Artur Nacht-Samborski, Stanisław Szczepański oraz Eugeniusz Eibisch, kolo-

rysta związany nieformalnie z ugrupowaniem, lecz podobnie jak kapiści, wychowany na sztuce francuskiej.

Postacią kluczową w kształtowaniu programu szkoły, jak również jej struktury, był Jan Cybis. Charyzmatyczny pedagog umiejętnie zawierał sojusze w celu poparcia malarzy bliskich jego rozumieniu sztuki na wakujące stanowiska, także w innych wydziałach. W ten sposób utrwał paradygmat kapistów, który był tylko w niewielkim stopniu modyfikowany przez wykładowców na potrzeby poszczególnych pracowni.

Kapiści oparli dydaktykę o model pracowni mistrzowskiej i zasadę autonomii obrazu. Profesor-mistrz wychowywał głównie poprzez własną twórczość i postawę moralną. W procesie dydaktycznym miał prowadzić studenta, odkrywać przed nim świat sztuki, uczyć go wrażliwości plastycznej. Pisząc o nauczaniu, Cybis wskazuje na konieczność „odakademizowania” Akademii, postrzega instytucję jako „uczelninę wolnej praktyki artystycznej” oraz „ognisko twórczej i świeżej myśli”. We wspomnieniach

Grzegorz Moryciński, *Wnętrze*, 1960/61, MASP (39)

Jan Cybis, *Przystań rybacka*, 1962, MASP (20)

studentów o Cybisie i Nachcie powraca wizerunek pedagoga, który jest autorytetem, stale rozbudza ciekawość odkrywania sztuki i zachęca do własnych poszukiwań.

Kształcenie oparte na studium aktu, martwej natury i pejzażu było sposobem porozumienia profesora ze studentem, punktem wyjścia do korekty i omówienia zagadnień struktury obrazu. Eibisch słynął z ustawiania wysublimowanych kolorystycznie, a przez to trudnych do namalowania martwych natur. Nacht zwracał uwagę na kolor, grę światła, formę, ale także na emocjonalne działanie obrazu. Dla Cybisa oprócz wymienionych zagadnień wartością był również sam proces, uporczywe malowanie w poszukiwaniu doskonałego rozwiązania malarskiego.

Formuła autonomii obrazu odrzucała ideologiczny wymiar sztuki i społeczne zaangażowanie artysty. Obraz podlegał ocenie jedynie ze względu na wartości czysto malarskie. Postimpresjonistyczne wykorzystanie przeskalowanego kontrastu barwnego prowadziło do kompozycji zestawianych z plam koloru. Rezygnacja z tradycji sztuki przedstawiającej i nacisk na formalną stronę obrazowania otworzyły drogę do nowych poszukiwań, do odważniejszych eksperymentów kolorystycznych w płaszczyźnie materii malarskiej. Kapistowską supremację koloru i światła odnajdujemy w wielu późniejszych obrazach abstrakcyjnych, które

w rozedrganej fakturze płótna przechowują kolorystyczną wrażliwość wykształconą pod wpływem mistrzów.

Kapiści, owiani legendą paryską, byli postrzegani jako kontynuatorzy wielkiej tradycji sztuki europejskiej, świadczyli o trwałości „malarzskich jakości”. Spowodowali zainteresowanie malarzy problematyką czysto artystyczną. Nawet kompozycje nieprzedstawiające, będące wyrazem przeżyć artysty, jego emocjonalnego stosunku do otaczającej rzeczywistości, wychodziły od analizy wewnętrznej struktury obrazu. Koloryzm utrwalony w tradycji nauczania pozwala na redefinicję obrazu, stałe poszerzanie możliwości eksploracji płótna.

Stefan Gierowski, nieformalnie uczeń Cybisa i nauczyciel kilku pokoleń malarzy warszawskiej Akademii, powiedział: „nie o to chodzi, aby naśladować, ale o to, żeby czerpać”.

Stefan Gierowski, *Obraz DCXXVIII*, 1991, MASP/dep. (30)

Lista obiektów

MASP – własność Muzeum ASP w Warszawie

MNW – własność Muzeum Narodowego w Warszawie

MASP/dep. – kolekcja Krzysztofa Musiała

Komitet Paryski

1. Jan Cybis, *Martwa natura z motylkiem*, ok. 1931, olej, płótno, 54 × 73 cm, MPW 875 MNW
  2. Józef Czapski, *Alejka w parku*, 1933, olej, płótno, 100 × 73 cm, MPW 1184 MNW
  3. Józef Czapski, *Portret kobiety w pasiastym zakiecie*, 1934, olej, płótno, 75 × 80 cm, MPW 1594 MNW
  4. Artur Nacht-Samborski, *Portret młodej kobiety w zielonej sukni*, ok. 1930, olej, płótno, 60 × 45 cm, MPW 61 MNW
  5. Józef Pankiewicz *Czerwone goździki* [Martwa natura z niebieskim wazonem] ok. 1910, olej, płótno, 64 × 53 cm, MP 664 MNW
  6. Józef Pankiewicz, *Pejzaż z Sanary z widokiem na góry*, 1926, olej, płótno, 66 × 81 cm, MP 2257 MNW
  7. Piotr Potworowski, *Portret żony*, ok. 1930, olej, płótno, 73 × 60 cm, MPW 941 MNW
  8. Czesław Rzepiński, *Bez tytułu* [Widok na ogród i chałupę], bez daty, olej, płótno, 54 × 92 cm, MASP 6841
  9. Hanna Rudzka-Cybisowa, *Kwiaty*, ok. 1934, olej, płótno / 55 × 46,5 cm, MPW 376 MNW
  10. Janusz Strzałecki, *Martwa natura z draperią*, 1925, olej, tektura, 64 × 53 cm, MPW 2790 MNW
  11. Stanisław Szczepański, *Kwiaty na tle makaty*, 1945, olej, tektura, 50 × 73,2 cm, MASP 87
  12. Zygmunt Waliszewski, *Autoportret w turbanie*, 1929, olej, płótno, 46 × 37,5 cm, MPW 2786 MNW
- * *
13. Irena Borzęcka-Kozłowska, *Portret*, 1950, olej, płótno, 75 × 60 cm, MASP 2492
  14. Paleta malarska Artura Nachta-Samborskiego, bez daty, drewno, farba, 36 × 56 × 2 cm, MASP 726

Pracownia mistrzowska

15. Roman Artymowski, *Pejzaż LXXI*, 1982, olej, płótno, 100 × 73 cm, Zachęta Narodowa Galeria Sztuki M-12
16. Piotr Bogusławski, *Akt*, 1964/65, olej, płótno, 75,3 × 100 cm, MASP 2239
17. Piotr Bogusławski, *Kompozycja*, 1966/67, olej, płótno, 82,7 × 101,4 cm, MASP 2286

18. Tomasz Ciecierski, *Bez tytułu*, 1989, olej, płótno, 46 × 46 cm, kolekcja Krzysztofa Musiała
19. Tomasz Ciecierski, *Bez tytułu*, 2008, olej, płótno, 66 × 46 cm, kolekcja Krzysztofa Musiała
20. Jan Cybis, *Przystań rybacka*, 1962, olej, płótno, 65,5 × 81,5 cm, MASP 8124
21. Jan Cybis, *Motyw z Łagowa*, 1966, olej, płótno, 46,3 × 61 cm, MASP/dep.1662
22. Jan Cybis, *Martwa natura*, 1968, olej, płótno, 54 × 81 cm, MASP/dep.1663
23. Józef Czapski, *Café Montmartre*, 1975, olej, płótno, 100 × 65 cm, MASP 40
24. Jan Dobkowski, *Delos*, 2000-2001, akryl, płótno, 146 × 114 cm, MASP/dep.1677
25. Sylwia Dobrzańska-Piętkowska, *Kolor Przestrzeń*, 1984/85, olej, płótno, 120,5 × 90 cm, MASP 2377
26. Tadeusz Dominik, *Kompozycja*, 1954, olej, płótno, 45 × 60 cm, MASP/dep.1762
27. Tadeusz Dominik, *Sielanka wiejska*, 1962, olej, płótno, 130 × 156 cm, MASP/dep.1756
28. Eugeniusz Eibisch, *Akt kobiecy*, bez daty, olej, płótno, 60 × 76 cm, MASP/dep.1678
29. Eugeniusz Eibisch, *Kwiaty*, ok. 1975, olej, płótno, 52 × 63 cm, MASP/dep.1759
30. Stefan Gierowski, *Obraz DCXXVIII*, 1991, olej, płótno, 200 × 135 cm, MASP/dep. 986
31. Marian Gryta, *Wnętrze pokoju*, 1960/61, olej, płótno, 101,5 × 135 cm, MASP 1843
32. Aleksandra Jachtoma, *Martwa natura*, 1958, olej, płótno, 67 × 60 cm, MASP 1993
33. Wanda Kamińska, *Kompozycja*, 1965/66, olej, płótno, 84,5 × 113,5 cm, MASP 2270
34. Łukasz Korolkiewicz, *Inercja*, 2010, olej, płótno, 115 × 190 cm, MASP/dep.2372
35. Ewa Kuryluk, *Portret*, 1969/70, olej, płótno, 102 × 82,3 cm, MASP 2274
36. Krystyna Lachowicz-Fedorowicz, *Portret*, 1971/72, olej, płótno, 112,7 × 82 cm, MASP 2413
37. Jan Lebenstein, *Figura osiowa*, 1958-59, olej, płótno, 180 × 78 cm, MASP/dep.2384
38. Jarosław Modzelewski, *Portret we wnętrzu*, 1977, olej, płótno, 98,8 × 80 cm, MASP 2387
39. Grzegorz Moryciński, *Wnętrze*, 1960/61, olej, płótno, 102,7 × 81,5 cm, MASP 2302
40. Artur Nacht-Samborski, *Łysy mężczyzna przy stole*, 1950, olej, płótno, 81 × 65 cm, MASP/dep.1708
41. Artur Nacht-Samborski, *Akt kobiety siedzącej przy stole z pomarańczą*, ok. 1965, olej, płótno, 69,6 × 70 cm, MASP/dep.1707

Jarosław Modzelewski, *Portret we wnętrzu*, 1977, MASP (38)

42. Artur Nacht-Samborski, *Bażant* [Bażant w pomarańczowe cętki], ok. 1966, papier, dykta, olej, 96 × 72 cm, MASP/dep.1700
43. Grzegorz Pabel, *Pejzaż*, 1983/84, akryl, tektura, deska, 100 × 13,5 cm, MASP/dep.1714
44. Wanda Paklikowska-Winnicka, *Obraz czarno-różowy*, 1958, karton, płótno, olej, tempera, technika własna, 120 × 74 cm, MASP 6178
45. Piotr Potworowski, *Zachód słońca w Kazimierzu*, 1958-59, olej, kolaż, płótno, 76,5 × 98 cm, MPW 1096 MNW
46. Aleksander Rafałowski, *Martwa natura z muszlami*, 1961, olej, płótno, 76 × 99 cm, MASP 2510
47. Jacek Sempoliński, *Martwa natura z koszem*, 1964, olej, płótno, 66,5 × 80,5 cm, MASP 9581
48. Jacek Sempoliński, *Twarz*, 1975, olej, płótno, 99,5 × 72,5 cm, MASP 9586
49. Jacek Sienicki, *Mięso na stole*, ok. 1997, olej, płótno, 46 × 55 cm, Kolekcja Doroty Trojanowskiej-Nowak oraz Artura Nowaka
50. Antoni Starowieyski, *Horyzont*, 2022, olej, płótno, 140 × 190 cm, kolekcja prywatna
51. Paweł Susid, *Powódź w ostatnim burżuazyjnym garnizonie*, 1977/78, olej, płótno, 109,5 × 129 cm, MASP 1841

52. Wiesław Szamborski, *Wnętrze z postacią*, 1965/66, olej, płótno, 101 × 120 cm, MASP 2259
53. Leon Tarasewicz, *Bez tytułu*, 1989, olej, płótno, 130 × 170 cm, MASP/dep.1737
54. Tomasz Tatarczyk, *Postać*, 1977/78, olej, płótno, 79,8 × 95,3 cm, MASP 2417
55. Anna Trochim, *Faktura ziemi*, 1976/77, olej, płótno, 122 × 97 cm, MASP 2357
56. Zbigniew Tymoszewski, *Bez tytułu*, 1960-1962, olej, płótno, 149 × 96 cm, kolekcja Wydziału Malarstwa ASP w Warszawie
57. Irena Wilczyńska, *Bukiet I*, 1976, olej, płótno, 81,5 × 65 cm, MASP 8418
58. Włodzimierz Jan Zakrzewski, *Martwa natura*, 1969/70, olej, płótno, 54,8 × 74 cm, MASP 2252
59. Helena Zaremba-Cybisowa, *Wg Rubensa*, 1965, olej, płótno, 50 × 65 cm, kolekcja Rodziny Artysty
60. Elżbieta Zawadska, *Martwa natura*, 1969/70, olej, płótno, 82,6 × 100 cm, MASP 2453
61. Rajmund Ziemiński, *Znak w przestrzeni*, 1959, olej, płótno, 70 × 150 cm, MASP 6809
62. Tomasz Żołnierkiewicz, *Studium – wnętrze pokoju*, 1958/59, olej, płótno, 120 × 140 cm, MASP 1816
63. Stanisław Żółtowski, *Hejnał z kosmosu*, 1993, olej, płótno, 131 × 104,5 cm, MASP 5002

Zdjęcia: Wojciech Holnicki-Szulc (9, 12, 20, 23, 35, 38, 39, 42, 57), Roman Stasiuk (30), Krzysztof Wilczyński (6)

Ewa Kuryluk, *Portret*, 1969/70, MASP (35)